

Gülxar Həsənova - 100

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin 15 avqust 2018-ci il tarixli sərəncamına əsasən görkəmli opera müğənnisi, xalq artisti Gülxar Həsənovanın 100 illik yubileyi ölkəmizin mədəniyyət və incəsənət müəssisələrində, elm ocaqlarında təntənə ilə qeyd edilir. Milli opera sənətimizin inkişafında böyük xidmətləri olmuş Gülxar xanımın yaradıcılıq yoluna yenidən nəzər salınır, həyatının maraqlı məqamları yad edilir.

Səhnəmizin Ərəbzəngisi

Xalq artisti Gülxar Həsənova 1942-ci ildən 1980-ci ilədək Azərbaycan Opera və Balet Teatrının solisti olmuşdur. Azərbaycan operasının şah əsərlərində təbiiliyi, dolğunluğu və özünəməxsusluğu ilə seçilən obrazlar yaratmış, uzun illər ərzində aparıcı, solo partiyalardakı yaddaqalan ifaçılığı ilə tariximizə yeni səhifələr yazmışdır. Sərəncamda qeyd olunduğu kimi, "Gənc opera solistlərinin hazırlanmasında onun təqdirəlayiq xidmətləri var. Yüksək səhnə mədəniyyətinə malik sənətkar muğam, təsnif və xalq mahnılarının mahir ifaçısı kimi musiqisevərlərin qəlbində dərin izlər buraxıb".

Gülxar xanım 1918-ci il dekabrın 10-da Şəmkir rayonunun Bayramlı kəndində bəy ailəsində anadan olub. Atası İbrahim ağa Bayramlının sayılan mülkədarlarından olub, Xınnə dərəsində torpaq sahəsi, Kürqırağı ormanlarda, Ceyrançöldə qoyun-quzu sürürləri, mal-qara ilxıları, kənddə dəyirmanı və s. var idi. Anası Nəbat xanım tanınmış bəy nəslindən olub. O, Peterburqda, Nikolay hökuməti yanında xüsusi yeri olmuş, Azərbaycanda ən böyük torpaq ərazisinə malik məşhur mülkədar, çar II Nikolayın yaxın dostu Allahyar bəy Zülqədərovun bacısı Şeyda xanımın nəvəsi idi. Gülxar xanım ailədə iki bacı, üç qardaş olublar. Böyükxanım, Gülxar, Həmid, Nazim və Səlim.

1920-ci ilin aprelində Azərbaycan XI ordu tərəfindən işğal olunana kimi bu uşaqlara xüsusi dayələr baxıb və ev müəllimlərindən dərs alıblar. Balaca Gülxar yeddi yaşında, yəni məktəbə getməzdən əvvəl sərbəst oxumağı və yazmağı bacarırdı. Buna görə o, kənddəki yeddiillik məktəbin birbaşa ikinci sinfinə qəbul edilib.

Yeni quruluşun məmurları bəylərə, xanlara, ağalara qarşı repressiyalara başlayanda Gülxar xanımın atası İbrahim ağa "kulaksan" deyərək dövlətə sahib çıxırlar. Bundan sonra NKVD-nin silahlı ordusu İbrahim ağanı həbs etmək üçün Bayramlıya yeridiləndə kənd camaatı hamı bir nəfər kimi ayağa qalxır, onu həbs etməyə gələn silahlı əsgərlərin qarşısını kəsir: "O, bu kəndin pis günlərinin sahibi, ölümünün-dirimizin iyyəsi olub, xeyirimizi-şərimizi o, yola verib. Biz kəndlilər ondan narazı deyilik, onun həbs edilməsinə razı olmaırıq", - deyərək İbrahim ağanı ələ vermirlər. Bundan sonra bolşevik məmurları qarşısında böyük qardaşı, məşhur inqilabçı Həmid Sultanovun da xidmətləri nəzərə alınmaqla İbrahim ağa repressiyadan azad olunur və Zəyəm dəmir yolu poçtuna rəis təyin edilir.

Yeddiillik məktəbi əla qiymətlərlə bitirən Gülxarı valideynləri gələcəkdə həkim görmək istəyirdilər. Həm bu, həm də yeni quruluşun özbaşınalığına tuş gəlməmək arzusu ilə onu Bakıya, xalasılıqla gətirir-

lər. Gülxar imtahanlardan yüksək qiymət alaraq böyük üstünlüklə tibb texnikumuna qəbul olunur. Bu zaman 14-15 yaşlı Gülxarın musiqiyə olan istəyi, həvəsi bir an da olsun onu tərk etmir. Qəlbinin istəyi ilə texnikumun nəzdində, habelə Əli Bayramov adına Qadınlar Klubunda özfəaliyyət dərəcəsinə üzv yazılır. Burada dövrünün məşhur tarzənlərindən Məmmədخان Bakıxanovun "Qızlar ansamblı"na dəvət alır. Nəfəsli alətlərin ifaçılığı ilə yanaşı, yaxşı səsi olduğu üçün xalq mahnıları da oxuyur, dram dərəcəsinə müxtəlif rollar oynayırdı.

Gülxar tibb texnikumunu uğurla bitirdikdən sonra N.Nərimanov adına Tibb İnstitutuna qəbul olunur, ancaq onun bu sevinci uzun çəkmir. Respublikanı başına götürən repressiya dalğası onun da həyatında silinməz izlər qoyur. Cəmi üç ay oxuduqdan sonra "xalq düşməni"nin ailə üzvü kimi onu institutdan xaric edirlər. Səbəbi də o idi ki, Həmid Sultanov və onun həyat yoldaşı Aynə Sultanova "xalq düşməni" kimi həbs edilmişdilər. Gülxarın qardaşlarını və atasını işdən qovmuşdular. Beləliklə, ailə böyük məhrumiyyətlərlə üz-üzə qalmışdı.

Qızının gələcək taleyindən narahat olan İbrahim ağa gizli şəkildə kənddən ona başqa bir doğum şəhadətnaməsi yazdırıb Bakıya göndərir. Bu doğum şəhadətnaməsində ata babasının adı ona soyad kimi yazılır.

Gülxarın təhsilini davam etdirmək arzusu, sənətə olan həvəsi bu dəfə onu Bakı Teatr Texnikumuna (1935) gətirir. Burada da nümunəvi tələbə və dərs əlaçısı kimi tanınır. Texnikumda təhsil ala-ala Gənc Tamaşaçılar Teatrında (1936) işə düzəlir. Az sonra Üzeyir bəyin təkidli ilə Opera Teatrına köçürülür.

Gülxar xanım 1942-ci ildən 1980-ci ilədək Azərbaycan Opera və Balet Teatrının solisti kimi çıxış edir. Bu zaman gənc Gülxar xanımın poeziyaya, şeirə, şairliyə olan duyğuları bəzən olur. Yazdığı şeirlərin ilk oxucusu o vaxt İsmayıl Şıxlı ilə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun (indi Tusu adına ADPU) Filologiya fakültəsində bir qrupda oxuyan qardaşı, tələbə-şair Nazim Sultan olardı.

Gülxar xanım işinin çox, vaxtının az olmasına baxmayaraq, yenidən qəbul imtahanlarına hazırlaşır. 1953-cü ildə imtahanlardan müvəffəq qiymətlər alaraq üçüncü dəfə tələbə adını qazanır. 1959-cu ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indi BDU) Filologiya fakültəsini uğurla bitirir. 1980-ci ildən isə Gənc Tamaşaçılar Teatrının məşqçi-pedaqoqu kimi çalışır. Bununla yanaşı, "Leyli və Məcnun"da Leyli və Leylinin anası, "Əsli və Kərəm"də Əsli, "Koroğlu"da xanəndə qız, "Aşıq Qərib"də Şahsənəm, "Şah İsmayıl"da Ərəbzəngi, "Bahadır və Sona"da Təvətt xanım,

"Arşın mal alan"da Telli, "Vaqif"də Qarı, "Gəlin qayası"nda Ana kimi yaddaqalan obrazlar yaradır. Mütəxəssislər etiraf edirlər ki, Gülxar xanım opera sənəti tarixində Azərbaycan qadınlarının simvolu olan bənzərsiz Ərəbzəngi obrazı ilə əbədiyaşarlıq qazanmışdır.

Şərqdə ilk opera yazan qadın-bəstəkar, xalq artisti Şəfiqə xanım Axundova mətbuata açıqlamalarında bildirir: "Bir dəfə tanınmış şəxsiyyətlərlə bərabər Üzeyir bəylə mən də "Şah İsmayıl" operasına tamaşa edirdik. Ərəbzəngini Gülxar oynayırdı. Böyük həvəslə baxırdıq. İnandırım sizi, zalda o qədər sakitlik var idi ki, elə bil salon boş idi. Tamaşadan sonra Üzeyir bəy başını bulayaraq dedi: "Bu qız Ərəbzəngini necə oynayırsa, mən yadımdan çıxarıram ki, bu, Gülxardır. Elə bilirəm ki, hansısa bir kişi müğənnidir. Halaldır ona".

Böyük sənət eşqi ilə yaşayan Gülxar Həsənova soprano səs tənəri ilə parlaq koloritli obrazlar yaratdı, muğam, xalq mahnı və təsniflərimizi xüsusi gözəlliklə ifa edərək milyonların rəğbətini qazandı. Gülxar Həsənova bu yaradıcılıq uğurları ilə öz məktəbini yaradaraq səhnəyə yeni qədəm qoyan neçə-neçə gəncə yol göstərərək, onlardan öz bilik və bacarığını əsirgəməyib. Uzun illər Gülxar xanımın tələf-müqabili olmuş xalq artisti Cənəli Əkbərovun dediklərindən: "Sənətkar üçün vacib olan bir neçə amil var. Bunlardan ən başlıcası istedad, məsuliyyət və zəhmətdir. Bu keyfiyyətlər Gülxar xanımda üstünlük təşkil edirdi. Odu ki, o, nümunəvi bir sənətkar idi. Xoşbəxtəm ki, belə sənətkarla bir yerdə çalışmaq mənə də nəsib olub. M.Maqomayevin "Şah İsmayıl" operasında mən Şah İsmayıl, o isə Ərəbzəngi rolunda çıxış edirdik. Gülxar xanım bu obrazı o qədər canlı oynayırdı ki, bəzən mən səhnədə olduğumu unudub onun sənətinin seyrinə düşərək az qala tamaşaçıya çevrilirdim. Bu obraz ona çox yaraşırdı. Unudulmaz sənətkarımız Həqiqət Rzaevadan sonra Ərəbzəngi obrazının ən mahir ifaçısı məhz Gülxar Həsənova idi. İllər keçdikcə mən ona baxıb düşünürdüm, heyif ki, səhnəmizin Ərəbzəngisi qocalır. Görən, onu kim əvəz edəcək? Amma açıqgını deyim ki, doğrudan da, hələ ki, Gülxar xanımı xatırladın Ərəbzəngi yoxdur.

Onun bütün keyfiyyətləri gözəl və səmimi idi. Sənət dostlarından, xüsusən də gənclərdən bilik və bacarığını əsirgəməzdi. Gülxar Həsənova lazım gəldikdə gənc ifaçılarla həttə evində məşğul olurdu. Bunun sənətimizin inkişafı naminə edirdi. Odu ki, Gülxar Həsənova bu gün yaddaşlarda mahir bir sənətkar və gözəl insan kimi qalıb".

Bəli, Gülxar Həsənova daim xatırlanacaq. Çünki onun sənəti bugünkü nəsil üçün də nümunədir. O öz səsi və ifaçılıq xüsusiyyətləri ilə həm zamanında, həm də bu gün qiymətləndirilir. Sənətdə öz dəst-xəttini qoymuş Gülxar xanım Həsənova həmişə dövlətin diqqətində olub. 1954-cü ildə əməkdar artist, 1982-ci ildə xalq artisti fəxri adlarına, "Şöhrət" və "Şərəf nişanı" ordenlərinə, fəxri fərman və digər mükafatlara layiq görülüb.

Azərbaycan teatr tarixində yaddaqalan obrazlarla həmişə tamaşaçıların diqqətində olan tanınmış aktyor Həmid Qurbanov da anasının sənət yolunu davam etdirərək milli teatr sənətinin inkişafına öz töhfəsini vermişdir. Müasir gənclik hələ uzun illər hər iki sənətkarın yaradıcılığından bəhrələncəkdir. Böyük sənətkar, Azərbaycanın Ərəbzəngisi kimi tarixin yaddaşına həkk olunan Gülxar xanım Həsənova 2005-ci il martın 31-də 87 yaşında dünyasını dəyişib. Azərbaycan xalqı bu gözəl sənətkarı daim ehtiramla xatırlayır və yad edir.

Rəhman SALMANLI,
"Azərbaycan"